

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2024

**ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ Ο.Ε.Φ.
ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2024 -2027**

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Θεματική ενότητα:

Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή για διασφάλιση
της καλλιέργειας

Υλοποίηση Παρέμβασης Π2-47.ΟΙ-1Γ.1 με τίτλο:

Κατάρτιση, συμπεριλαμβανομένης της καθοδήγησης και της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών
στα Επιχειρησιακά Προγράμματα Εργασίας Οργανώσεων Ελαιουργικών Φορέων (ΟΕΦ)

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό αναπτύχθηκε από τον κ. Λυκοσκούφη Ιωάννη, Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Γεωπονίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και την Ομάδα Εργασίας του που αποτελείται από τον κ. Δάρρα Αναστάσιο, Καθηγητή, τον κ. Σωτηρόπουλο Σταύρο, Λέκτορα και τον κ. Σκούρα Παναγιώτη, Επίκουρο Καθηγητή και υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της συνεργασίας με την AGRON ΑΕ – ΓΕΩΠΟΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Πρόγραμμα συγχρηματοδοτούμενο από την ΕΕ και την Ελλάδα –
Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115 στον τομέα ελαιόλαδου και επιτραπέζιων ελιών στο καθεστώς των ΟΕΦ

Κλιματική Αλλαγή

Η κλιματική αλλαγή συνίσταται στην αύξηση της συχνότητας εμφάνισης ακραίων καιρικών φαινομένων όπως:

- ασυνήθιστα πολύ χαμηλών και πολύ υψηλών θερμοκρασιών
- ασυνήθιστων θερμοκρασιών για την κάθε εποχή
- παρατεταμένης ανομβρίας και υψηλής έντασης βροχοπτώσεων καθώς και ανομοιόμορφη κατανομή βροχοπτώσεων
- θεομηνιών όπως χαλαζοπτώσεις, παγετοί, ανεμοθύελλες κλπ.

Οι πιθανές επιπτώσεις των παραπάνω ως αποτέλεσμα της κλιματικής αλλαγής είναι :

- διάβρωση εδάφους
- πλημμύρες
- καύσωνες
- παγετοί
- ξηρασία
- μειωμένη ανθοφορία- μειωμένη καρπώδεση-μειωμένη παραγωγή

Τα παραπάνω αναφέρονται σε ζημιές και μείωση της παραγωγής καθώς και στην καταπόνηση στα ίδια τα ελαιόδενδρα όπως ηλιοκαύματα, ξηράνσεις κλάδων, καχεκτικά δένδρα κλπ.

Απαιτήσεις Ελιάς – Καλλιεργητικές Πρακτικές για την αντιμετώπιση της Κλιματικής Αλλαγής

Η ελιά αν και ανθεκτική στις ξηροθερμικές συνθήκες, για μεγάλες παραγωγές έχει σημαντικές απαιτήσεις σε νερό, θρεπτικά στοιχεία, φως, χώρο και χειμερινό ψύχος της εύκρατης μεσογειακής ζώνης. Έχοντας υπόψιν τα παραπάνω, θα πρέπει για να μειωθούν οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, να δοθεί έμφαση στην **ορθολογική διαχείριση του εδάφους των ελαιώνων, του νερού και των ίδιων των ελαιόδεντρων**.

Η ορθολογική διαχείριση του αρδεύσιμου νερού επιτυγχάνεται με συστήματα άρδευσης που μειώνουν τις απώλειες νερού όπως συστήματα στάγδην και μικροεκτοξευτήρες, καθώς και με ορθολογική διαχείριση του βρόχινου νερού με δημιουργία φραγμάτων ή υδατοδεξαμενών.

Η Ελλάδα είναι από τις περιοχές υψηλού κινδύνου διάβρωσης στην Ευρώπη. Η σημασία του εδάφους ως μη ανανεώσιμος φυσικός πόρος φαίνεται από το ότι για τη δημιουργία μίας στρώσης εδάφους πάχους 2,5 εκατοστών χρειάζονται 500 έως 1.000 χρόνια. Επίσης σε 10 στρέμματα εδάφους υπάρχουν περίπου 5 τόνοι ζωντανών οργανισμών. Έτσι η διάβρωση του εδάφους προκαλεί μειωμένη γονιμότητα και διαθέσιμη εδαφική υγρασία. Για να γίνει αντιληπτό το παραπάνω, μπορούμε να αναφέρουμε ότι κατά μέσο όρο 1 στρέμμα βάθους 30 εκατοστών ζυγίζει περίπου 450 τόνους. Έτσι απώλεια εδάφους βάθους 5 εκατοστών μέσω της διάβρωσης,

αντιστοιχεί σε 75 τόνους περίπου εδάφους και σε απώλεια κατά μέσο όρο, 2 κιλών αζώτου, 1,5 κιλών φωσφόρου, 10 κιλών καλίου ανά στρέμμα και απώλεια μεγάλου μέρους της οργανικής ουσίας. Ανάλογα με την περίπτωση, για να περιορίσουμε τη διάβρωση των εδαφών μπορούν να εφαρμοστούν:

- δημιουργία αναβαθμίδων (πεζούλια) στους επικλινείς ελαιώνες
- περιορισμός της μηχανικής κατεργασίας του εδάφους
- ακαλλιέργεια είτε με χορτοκοπή είτε με χημική ζιζανιοκτονία
- φυτοκάλυψη - συντήρηση φυσικού ζιζανιοτάπητα
- συνδυασμός καλλιεργητικών τεχνικών με επιλογή του κατάλληλου συστήματος διαχείρισης του εδάφους
- βελτίωση γονιμότητας του εδάφους - ορθολογική λίπανση
- σωστό κλάδεμα - καλή διαχείριση του ελαιώνα

Η καλλιέργεια του εδάφους (φρέζα, καλλιεργητής), όταν γίνεται, συνίσταται:

- μόνο σε επίπεδα εδάφη και σε μικρό βάθος
- την άνοιξη για την καταστροφή και ενσωμάτωση των χειμερινών ζιζανίων ή ενσωμάτωση για την χλωρά λίπανση.

Η καλλιέργεια γίνεται προς μία κατεύθυνση εκτός από τους νεαρούς ελαιώνες όπου μπορεί να γίνει και σταυρωτά. Επίσης πολλές φορές συνίσταται μικτό σύστημα καλλιέργειας και ακαλλιέργειας με σταυρωτές ζώνες καλλιέργειας δένδρων με ακαλλιέργεια στην προβολή της κόμης των δένδρων.

Η χορτοκοπή αποτελεί σπουδαία εναλλακτική μέθοδο κυρίως για να αντικαταστήσει τα όψιμα οργώματα. Τα κομμένα χόρτα αφήνονται στο έδαφος για την συγκράτηση και διείσδυση του νερού. Επιτρέπει στις ρίζες να αναπτύσσονται επιφανειακά με καλύτερη αξιοποίηση νερού και θρεπτικών στοιχείων ενώ παράλληλα εξασφαλίζει προστασία από την διάβρωση για τα επικλινή εδάφη. Η χορτοκοπή γίνεται με χορτοκοπτικό ή καταστροφέα, ενώ η χημική ζιζανιοκτονία με κατάλληλα ζιζανιοκτόνα.

Η συντήρηση φυσικού ζιζανιοτάπητα γίνεται σε περιπτώσεις ανάπτυξης ζιζανίων όπως η οξαλίδα ή ξυνίδα ή ξινοτρίφυλλο (*Oxalis pes-caprae*), η οποία παρέχει προστασία κατά της διάβρωσης σε επικλινή εδάφη κατά τη διάρκεια των χειμερινών βροχοπτώσεων με τον πυκνό αμιγή ζιζανιοτάπητα που δημιουργεί. Μετά το τέλος του χειμώνα, σταδιακά ξεραίνεται, παύοντας έτσι να ανταγωνίζεται με τα ελαιόδεντρα για την εδαφική υγρασία.

Η βελτίωση της γονιμότητας του εδάφους και η ορθολογική λίπανση των ελαιώνων επιτυγχάνεται με:

- Ορθολογική χρήση λιπασμάτων
- Χλωρή λίπανση
- Λίπανση με κοπριά και κόμποστς - χρήση βιοδιεγερτικών σκευασμάτων

- Ανακύκλωση στοιχείων εντός του ελαιώνα

Ορθολογική χρήση λιπασμάτων

Η χρήση κατάλληλων λιπασμάτων για κάθε εδαφικό τύπο είναι πολύ σημαντική, όπως ασβεστούχου λιπάσματος (πχ ασβεστούχος νιτρική αμμωνία) στο έδαφος όταν υπάρχει έλλειψη ασβεστίου και η τιμή του pH στο έδαφος είναι χαμηλή (όξινα εδάφη), και εν γένει όξινων λιπασμάτων (θειική αμμωνία, φωσφορική αμμωνία, ουρία κλπ) στα βασικά - ασβεστούχα εδάφη. Για τις περιπτώσεις πολύ όξινων ή πολύ βασικών - ασβεστούχων εδαφών χρησιμοποιούνται ασβεστίτης και θείο (θειάφι) αντίστοιχα.

Η ελιά έχει μεγαλύτερες απαιτήσεις σε άζωτο (N), κάλιο (K), και λιγότερες σε φώσφορο (P), ασβέστιο (Ca), μαγνήσιο και από τα ιχνοστοιχεία βόριο (B).

Οι παράγοντες που λαμβάνονται υπόψιν κατά την λίπανση είναι:

- Κλίμα (Θερμοκρασία, βροχοπτώσεις, υγρασία)
- Έδαφος (Στοιχεία εδαφοανάλυσης)
- Ελαιώνας (Φυλλοδιαγνωστική ανάλυση, ποικιλία, ηλικία, σχήμα διαμόρφωσης, κατάσταση ελαιώνα).
- Δυνατότητα άρδευσης

Οι μέσες ετήσιες απαιτήσεις της ελιάς σε θρεπτικά στοιχεία, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 1 είναι:

Άζωτο (N) : 0,8 - 1,5 κιλών αζώτου/δένδρο (Ιανουάριος - Φεβρουάριος)

Φώσφορος (P) : 0,4 - 0,6 κιλών λιπασματικού φωσφόρου/στρέμμα.

Κάλιο (K) : 1 - 1,5 κιλών λιπασματικού καλίου /στρέμμα.

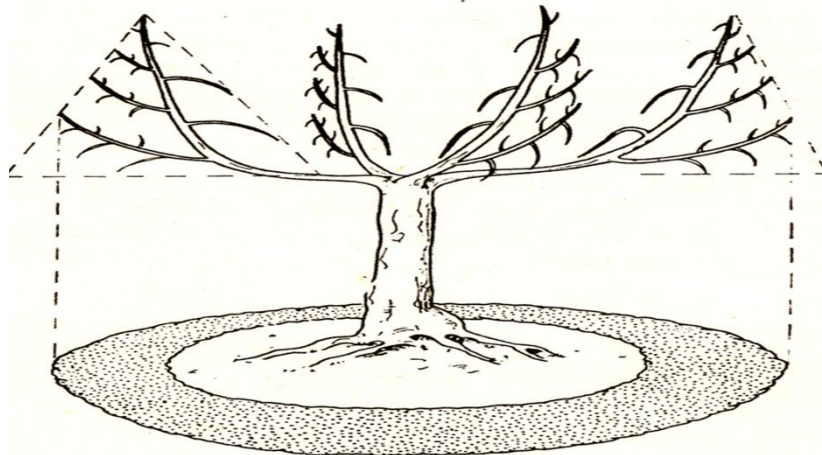
Βόριο (B) : 20 - 25 γραμμαρίων βορίου/δένδρο, δηλαδή 200 γραμμάρια βόρακα/δένδρο κατά μέσο όρο.

Υπάρχουν περιπτώσεις που επιβάλλεται η χρήση λιπασμάτων βελτίωσης του pH (πεχά). Έτσι σε πολύ βασικά - ασβεστούχα εδάφη όπου η τιμή του pH στο έδαφος είναι πολύ υψηλή (γύρω και πάνω από 8), τότε γίνεται προσθήκη ανάλογα με τον εδαφικό τύπο 2,5 - 4 κιλά θείου/ενήλικο δένδρο.

Σε πολύ όξινα εδάφη όπου η τιμή του pH στο έδαφος είναι πολύ χαμηλή (γύρω και κάτω από 6), τότε γίνεται προσθήκη ανάλογα με τον εδαφικό τύπο 3,5 - 10 κιλά ασβεστίτη /ενήλικο δένδρο.

Θρεπτικό στοιχείο	Καρπός (100 κιλά)	Φύλλα (50 κιλά)	Ξύλο (50 κιλά)
N	0,500	0,500	0,380
P	0,120	0,120	0,150
K	0,950	0,280	0,195
Ca	0,960	0,500	0,300

Πίνακας 1. Ποσότητες αζώτου(N), φωσφόρου (P), καλίου (K) ασβεστίου (Ca) που απομακρύνονται ανά ελαιόδεντρο

Σχήμα 1. Σωστή εφαρμογή λιπάσματος στο δένδρο

Η οργανική λίπανση επιβάλλεται σε εδάφη:

- Όπου η ανάλυση έδειξε χαμηλή οργανική ουσία (< 1%)
- βαριά εδάφη
- πολύ ελαφρά εδάφη

Τα είδη οργανικής λίπανσης είναι η κοπριά, ενσωμάτωση φυτικών υπολειμμάτων, τύρφη, χλωρή λίπανση κλπ και ο καταλληλότερος χρόνος εφαρμογής, ιδιαίτερα σε ξηρικούς ελαιώνες είναι το φθινόπωρο ή νωρίς το χειμώνα.

Χλωρή λίπανση

Χλωρή λίπανση είναι η ενσωμάτωση στο έδαφος του ελαιώνα κάποιων ετήσιων ή πολυετών φυτών κυρίως ψυχανθών. Γενικά ισχύουν τα εξής:

- μετά τη συγκομιδή γίνεται σπορά κάποιου ετήσιου ή πολυετούς φυτού είδους ψυχανθούς (βίκος, κουκιά, φασόλια, αρακάς, λούπινα, τριφυλλιού, μηδικής κ.α.), σιτηρού ή μίγμα.
- για τη σπορά ενός στρέμματος αυτού απαιτούνται κατά μέσο όρο 12 - 15 κιλά σπόρου
- ενσωμάτωσή τους στο έδαφος κατά την έναρξη της άνθισης
- ο τρόπος ενσωμάτωσης εξαρτάται από το είδος του εδάφους, είτε με χρήση καταστροφέα, είτε με φρέζα
- όσο το δυνατό πιο επιφανειακά για αποφυγή καταστροφής του ριζικού συστήματος των δένδρων

Μερικά από τα φυτά που χρησιμοποιούνται συνήθως στη χλωρή λίπανση είναι:

1. Τριφύλλι ή μηδική

Το κόκκινο τριφύλλι αντέχει περισσότερο στο κρύο από τα περισσότερα τριφύλλια. Είναι κατάλληλο για όλους τους τύπους των εδαφών. Έχει πλούσιο φύλλωμα και μεγάλο ριζικό σύστημα, προσελκύει πολλά ωφέλιμα έντομα και είναι εύκολο στην καλλιέργεια. Η σπορά με σπαρτική μηχανή απαιτεί 1,5-2 κιλά σπόρου/στρέμμα και 3 κιλά σπόρου/στρέμμα με το χέρι.

2. Βίκος

Είναι το πιο ανθεκτικό στο κρύο από όλα τα ψυχανθή, αντέχοντας και κάτω από τους -10 βαθμούς. Έχει μεγάλη παραγωγή φυλλώματος, πολύ εύκολο στην καλλιέργεια και αποτελεί πολύ καλή περίπτωση η ανάμιξη του σπόρου με 20% κριθάρι ή βρώμη όπου με την αναρρίχηση δίνει πολλαπλάσια παραγωγή όγκου, από ότι αν έρπει. Επίσης φυτρώνει γρήγορα και δεν αφήνει κενό χώρο, γι' αυτό και θεωρείται το καταλληλότερο φυτό για την καταπολέμηση των ζιζανίων. Η απαιτούμενη ποσότητα του σπόρου είναι 16 - 18 κιλά ανά στρέμμα.

3. Κουκιά

Είναι αρκετά ανθεκτικό στο κρύο και δίνει μεγάλες ποσότητες οργανικής ουσίας και έχει πολύ δυνατό ριζικό σύστημα, κατάλληλο για συμπαγή και σκληρά εδάφη. Απαιτεί 7 - 10 κιλά σπόρου ανά στρέμμα.

4. Δημητριακά (αγρωστώδη) όπως σίκαλη, βρώμη και κριθάρι

Τα οφέλη είναι λιγότερα.

5. Εναλλαγή ψυχανθών (φασόλια - αρακά, κουκιά, βίκος κλπ) με αγρωστώδη (πχ σίκαλη ή βρώμη κλπ)

6. Μίγμα ψυχανθών και αγρωστωδών

Τα οφέλη της χλωρής λίπανσης είναι:

- εμπλουτισμός εδάφους με θρεπτικά στοιχεία, αρκετή οργανική ουσία
- προστατεύει το έδαφος από τη διάβρωση και την απώλεια θρεπτικών απωλειών
- γίνεται μεγαλύτερη εκμετάλλευση του βρόχινου νερού
- περιορίζει και την ανάπτυξη ζιζανίων και παρασίτων εδάφους.

Συγκεκριμένα, τα οφέλη χλωρής λίπανσης με ψυχανθή όπως μπιζέλι, βίκος - τριφύλλια, μηδική αποδίδει σε βάθος τριετίας:

- 15 - 60 κιλά/στρέμμα οργανική ουσία περίπου
- 3 - 13 κιλά αζώτου/στρέμμα

- 0,6 - 3 κιλά λιπασματικού φωσφόρου / στρέμμα
- 2,5 - 7,5 κιλά λιπασματικού καλίου /στρέμμα

Ενώ, μίγμα ψυχανθών και αγρωστωδών αποδίδει σε βάθος τριετίας:

- 30 κιλά/στρέμμα οργανική ουσία περίπου
- 3,3 - 3,7 κιλά αζώτου/ στρέμμα
- 0,7 - 0,9 κιλά λιπασματικού φωσφόρου/ στρέμμα
- 3,0 - 5,2 κιλά λιπασματικού καλίου/ στρέμμα

Κοπριά - κόμποσες

Η κοπριά πρέπει πάντα να είναι χωνεμένη. Ανάλογα με την προέλευση της (είδος ζώου, είδος εκτροφής κτλ.) σε βάθος τριετίας, 1 τόνος κοπριάς ανά στρέμμα μπορεί να προσδώσει στο έδαφος κατά μέσο όρο:

- 60 - 100 κιλά οργανικής ουσίας
- 4 - 6κιλά αζώτου
- 2 - 3 κιλά φωσφόρου
- 6 - 7 κιλά καλίου
- 5 - 6 κιλά ασβεστίου, 2 κιλά μαγνησίου
- 1 κιλό θείου

Εμπλουτίζει το έδαφος με ιχνοστοιχεία όπως σίδηρο, μαγγάνιο, ψευδάργυρο, βόριο κ.α. Συστήνεται ανάλογα την περίπτωση 10 - 30 κιλά ανά ενήλικο δένδρο χωνεμένης κοπριάς ανά 3-4 χρόνια.

Οι κομπόστες (κόμποσες) αποτελούν είδη οργανικών λιπασμάτων, τα οποία προέρχονται από κοπριές ζώων, φυτικά υπολείμματα φυτών, απαλλαγμένα από χημικά κατάλοιπα, κ.α., τα οποία αφού υποστούν συγκεκριμένη διαδικασία καταλήγουν στα λεγόμενα κόμποσες. Στο εμπόριο κυκλοφορούν αρκετά είδη τέτοιων σκευασμάτων γνωστά ως βιολογικά λιπάσματα που περιέχουν σε διάφορες αναλογίες τα απαραίτητα θρεπτικά συστατικά.

Βιοδιεγέρτες (Εκχυλίσματα φυκών κλπ)

Ως βιοδιεγέρτες μπορεί να οριστούν ως σκευάσματα που περιέχουν μια ουσία ή μικροοργανισμούς ή συνδυασμό αυτών, πολλές φορές με θρεπτικά στοιχεία, που εφαρμόζονται είτε πάνω σε σπόρους είτε απευθείας στα φυτά ή τη ριζόσφαιρα με στόχο τη διέγερση φυσικών διεργασιών του φυτού. Στην ελιά χρησιμοποιούνται για :

- καλύτερη αξιοποίηση λιπασμάτων και αντιμετώπιση τροφопενιών
- αύξηση της ανθεκτικότητας σε ασθένειες και προσβολές από εχθρούς
- αύξηση της ανθεκτικότητας σε καταπονήσεις του περιβάλλοντος (ξηρασία, παγετό, καύσωνα κλπ)

Η εφαρμογή με τέτοιου είδους σκευάσματα, μπορεί να γίνει κυρίως με διαφυλλικούς

ψεκασμούς αλλά και από εδάφους (ριζοπότισμα), ανάλογα την περιοχή και ποικιλία στην:

- περίοδο νέας βλάστησης (Μάρτιο)
- λίγο πριν την περίοδο της ανθοφορίας (Απρίλιο-Μάιο)
- περίοδο καρπόδεσης (τέλη Ιουνίου, αρχές με μέσα Ιουλίου)

Η ανακύκλωση κλαδιών εντός του ελαιώνα

Έχει υπολογιστεί ότι για κάθε 1000 κιλά κλαδιών με υγρασία 50% που ενσωματώνονται στο έδαφος, προστίθενται στο έδαφος 4 κιλά αζώτου, 0,5 κιλά φωσφόρου, 4 κιλά καλίου, 5 κιλά ασβεστίου και 1 κιλό μαγνησίου. Έτσι με την ανακύκλωση των στοιχείων εντός του ελαιώνα μειώνεται η ανάγκη επιπλέον προσθήκης χημικών λιπασμάτων, ελαχιστοποιώντας τις εισροές και εκροές και απώλειες των θρεπτικών στοιχείων κατά την λίπανση. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίδεται σε περίπτωση κάποιων προσβολών από ασθένεια ή εχθρό, όπου τα κομμένα κλαδιά πρέπει άμεσα να απομακρυνθούν από έναν ελαιώνα.

Σωστό κλάδεμα - Καλή διαχείριση του ελαιόδεντρου

Σωστό κλάδεμα

Κατά το κλάδεμα τα κλαδιά που πρέπει να αφαιρούνται είναι τα εξαντλημένα (πάνω από 4 - 5 έτη), ξερά και προσβεβλημένα, καχεκτικά και μη παραγωγικά (λαίμαργοι, μικροί βλαστοί). Επίσης αφαιρούνται κλαδιά που φύονται μαζί από το ίδιο σημείο ή πολύ κοντά και εσωτερικούς βλαστούς - κλαδιά που διασταυρώνονται, αυξάνοντας τον αερισμό και το φωτισμό του δέντρου και μειώνοντας έτσι τον κίνδυνο μυκητολογικών μολύνσεων. Όταν οι αποστάσεις φύτευσης είναι πολύ κοντινές και τα δέντρα αλληλοσκοιάζονται, αφαιρούνται ορισμένοι βλαστοί που δημιουργούν πρόβλημα έτσι ώστε οι κόμες των δένδρων ούτε καν να εφάπτονται. Γενικά, δεν θα πρέπει να αφήνονται ακλάδευτα τα δέντρα για πάνω από τρία χρόνια, δεν κλαδεύεται πάνω από το 40% της κόμης τους, ενώ κατά μέσο όρο αφαιρείται το 10% έως το 20% της κόμης του ελαιόδενδρου. Δεν θα πρέπει να γίνεται κλάδεμα πριν και κατά την περίοδο του χειμώνα, σε περιοχές που πλήττονται συχνά από παγετούς και γενικά να αποφεύγονται κλαδέματα αλλά και οποιεσδήποτε εφαρμογές λίγο πριν ή κατά την περίοδο παγετού ή καύσωνα. Οι καρποφόροι βλαστοί που διατηρούνται είναι μέτριου μήκους και ζωηρότητας, βρίσκονται στο εξωτερικό μέρος της κόμης, φωτίζονται και αερίζονται. Γενικά, κλαδεύουμε τις ελιές μετά από μια χρονιά μεγάλης καρποφορίας περισσότερο αλλά λιγότερο αυστηρά από ότι συνηθίζεται, και λιγότερο αλλά περισσότερο από ότι συνηθίζεται μετά από μια χρονιά μικρής καρποφορίας. Σε χρονιά υψηλής καρποφορίας, μέρος του θερινού κλαδέματος μπορεί να γίνει και αμέσως μετά την καρπόδεση της ελιάς έως την πήξη του πυρήνα (κουκουτσιού), αφαιρώντας ανθοφόρους εσωτερικούς βλαστούς (ψιλοκάθαρο - κλαδοκάθαρο).

Καλή διαχείριση του ελαιώνα

Τέλος θα πρέπει να συστήνεται:

- ψεκασμός με χαλκούχο σκεύασμα μετά τη συγκομιδή και οργάνωση σωστού

φυτοπροστατευτικού προγράμματος

- συγκομιδή του ελαιόκαρπου νωρίτερα από ότι συνηθιζόταν τα παλαιότερα χρόνια, έτσι ώστε μέχρι τα τέλη του Δεκεμβρίου αυτή να έχει ολοκληρωθεί, ξεκινώντας (αρχές Νοεμβρίου, πιθανώς και νωρίτερα σε πολύ πρώιμες περιοχές) από ελαιώνες με δένδρα που έχουν μικρή παραγωγή, ευάλωτα, ή είχαν προσβληθεί τα προηγούμενα χρόνια, και ολοκληρώνοντας σε αυτούς τους ελαιώνες με δένδρα μεγάλης παραγωγής.
- Επίσης κατά περίπτωση, μπορεί να γίνουν ψεκασμοί με καολίνη για φυτοπροστασία και προστασία σε ξηροθερμικές συνθήκες, καθώς και χρήση ζεόλιθου, ατταπουλγίτη για επίσης ξηροθερμικές συνθήκες.